
Η Αρχαιολογία της
Προϊστορικής Κύπρου:
Υλικός πολιτισμός,
Οικονομική και
Κοινωνική Οργάνωση

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Κέντρο Επιμόρφωσης και Δια Βίου Μάθησης (Κ.Ε.ΔΙ.ΒΙ.Μ.) του **Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (Ε.Κ.Π.Α.)** σας καλωσορίζει στο Πρόγραμμα Συμπληρωματικής εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης και συγκεκριμένα στο πρόγραμμα επαγγελματικής επιμόρφωσης και κατάρτισης με τίτλο **«Η Αρχαιολογία της Προϊστορικής Κύπρου: Υλικός πολιτισμός, Οικονομική και Κοινωνική Οργάνωση»**.

Η ανάγκη συνεχούς επιμόρφωσης και πιστοποίησης επαγγελματικών δεξιοτήτων οδήγησε το **Πρόγραμμα Συμπληρωματικής εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης (E-Learning)** του Ε.Κ.Π.Α. στο σχεδιασμό των πρωτοποριακών αυτών Προγραμμάτων Επαγγελματικής Επιμόρφωσης και Κατάρτισης, με γνώμονα τη **διασύνδεση της θεωρητικής με την πρακτική γνώση**, αναπτύσσοντας κυρίως, την εφαρμοσμένη διάσταση των επιστημών στα αντίστοιχα επαγγελματικά πεδία.

Στη συνέχεια, σας παρουσιάζουμε αναλυτικά το πρόγραμμα σπουδών για το πρόγραμμα επαγγελματικής επιμόρφωσης και κατάρτισης: **«Η Αρχαιολογία της Προϊστορικής Κύπρου: Υλικός πολιτισμός, Οικονομική και Κοινωνική Οργάνωση»**, τις προϋποθέσεις συμμετοχής σας σε αυτό, καθώς και όλες τις λεπτομέρειες που πιστεύουμε ότι είναι χρήσιμες, για να έχετε μια ολοκληρωμένη εικόνα του προγράμματος.

2. ΣΚΟΠΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Η Αρχαιολογία της Κύπρου για πολλές δεκαετίες αναγνωρίζεται ως διακριτός κλάδος της συγκεκριμένης επιστήμης. Ωστόσο, διδάσκεται ως αυτοτελές γνωστικό αντικείμενο σε ελάχιστα Πανεπιστήμια στον κόσμο. Στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών διδάσκεται ανελλιπώς από το 1986 έως και σήμερα. Για τριάντα, σχεδόν, χρόνια το μάθημα παρακολούθησαν αρκετές γενιές φοιτητών οι οποίοι έχοντας εκπονήσει δεκάδες μεταπτυχιακές διπλωματικές εργασίες και διδακτορικές διατριβές αποτελούν σήμερα το νέο επιστημονικό δυναμικό σε Εφορείες Αρχαιοτήτων και Πανεπιστήμια του εσωτερικού και εξωτερικού.

Για μεγάλο χρονικό διάστημα η μελέτη του αρχαίου πολιτισμού της Κύπρου εντασσόταν στις Ανατολικές Σπουδές. Μετά την ανεξαρτησία της νήσου (1960) η συστηματική επιστημονική και ανασκαφική δράση του Τμήματος Αρχαιοτήτων Κύπρου ανέδειξε τον ιδιαίτερο πολιτισμικό χαρακτήρα της, κυρίως κατά την Προϊστορική περίοδο, και το ρόλο που διαδραμάτισε στον ευρύτερο χώρο των πολιτισμών της Νοτιοανατολικής Μεσογείου.

Η πολιτισμική ιδιαιτερότητα της Κύπρου είναι περισσότερο εμφανής κατά τη διάρκεια της Προϊστορίας της, ενώ κατά τους Ιστορικούς χρόνους (από την Αρχαϊκή/Κλασική περίοδο έως και τη

Βενετοκρατία/Τουρκοκρατία) το νησί παρακολουθεί και συμμετέχει στις ιστορικές εξελίξεις της Ελλάδας ακολουθώντας στην ουσία τη μοίρα του λοιπού ελληνισμού.

Στο παρόν πρόγραμμα δίνεται η δυνατότητα στους εκπαιδευόμενους να εξοικειωθούν με την ιδιοσυγκρασιακή φυσιογνωμία της Προϊστορικής Κύπρου μέσα από τη μελέτη των σημαντικότερων αρχαιολογικών μνημείων της. Επιπλέον, επιχειρείται μια σύντομη επισκόπηση των μεγαλύτερων ζητημάτων της τρέχουσας έρευνας στο νησί, μέσω της οποίας παρακολουθείται η διαχρονική πορεία της Κύπρου από την πρώτη ανθρώπινη παρουσία στα εδάφη της μέχρι και το τέλος της Ύστερης Εποχής του Χαλκού. Βασική διαπίστωση της πορείας αυτής είναι ότι κατά την πρώιμη προϊστορία (από τη Νεολιθική Εποχή έως και το τέλος της Μέσης Χαλκοκρατίας) η Κύπρος, παρά τη γεινιάσή της με τους μεγάλους πολιτισμούς της Εγγύς Ανατολής και της Αιγύπτου διατηρεί σε μεγάλο βαθμό την πολιτισμική αυτονομία της. Αντίθετα, κατά τη μακρά περίοδο της Ύστερης Χαλκοκρατίας η εντεινόμενη διείσδυση Μυκηναϊκών πολιτισμικών και πληθυσμιακών στοιχείων επιδρά καθοριστικά διαμορφώνοντας σε μεγάλο βαθμό τις μετέπειτα ιστορικές εξελίξεις.

3. ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ ΠΟΥ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΔΕΚΤΟΙ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ - ΤΡΟΠΟΣ ΕΝΤΑΞΗΣ

Αίτηση συμμετοχής μπορούν να υποβάλλουν:

- ▶ απόφοιτοι Πανεπιστημίου/ΤΕΙ της ημεδαπής και της αλλοδαπής
- ▶ απόφοιτοι Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Η αίτηση συμμετοχής υποβάλλεται ηλεκτρονικά, μέσω της ιστοσελίδας:

<https://elearningekpa.gr/>

4. ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΑ

Τα προαπαιτούμενα για την παρακολούθηση του Προγράμματος από τους εκπαιδευόμενους είναι:

- ▶ Πρόσβαση στο Διαδίκτυο
- ▶ Κατοχή προσωπικού e-mail
- ▶ Βασικές γνώσεις χειρισμού ηλεκτρονικών υπολογιστών

5. ΤΡΟΠΟΣ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Η διδασκαλία στα προγράμματα εξ αποστάσεως επαγγελματικής επιμόρφωσης και κατάρτισης του Κέντρου Επιμόρφωσης και Δια Βίου Μάθησης του ΕΚΠΑ διεξάγεται μέσω του διαδικτύου,

προσφέροντας στον εκπαιδευόμενο «αυτονομία», δηλαδή δυνατότητα μελέτης ανεξαρτήτως περιοριστικών παραγόντων, όπως η υποχρέωση της φυσικής του παρουσίας σε συγκεκριμένο χώρο και χρόνο.

Το εκπαιδευτικό υλικό του προγράμματος διατίθεται σταδιακά, ανά διδακτική ενότητα, μέσω ειδικά διαμορφωμένων ηλεκτρονικών τάξεων. Κατά την εξέλιξη κάθε θεματικής ενότητας αναρτώνται σε σχετικό link οι απαραίτητες για την ομαλή διεξαγωγή της εκπαιδευτικής διαδικασίας ανακοινώσεις.

Ο εκπαιδευόμενος, αφού ολοκληρώσει τη μελέτη της εκάστοτε διδακτικής ενότητας, καλείται να υποβάλει ηλεκτρονικά, το αντίστοιχο τεστ αξιολόγησης. Τα τεστ μπορεί να περιλαμβάνουν ερωτήσεις αντιστοίχισης ορθών απαντήσεων, πολλαπλής επιλογής, αληθούς/ψευδούς δήλωσης, ή upload, όπου ο εκπαιδευόμενος θα πρέπει να διατυπώσει και να επισυνάψει την απάντησή του. Η θεματική ενότητα μπορεί να συνοδεύεται από τελική εργασία, η οποία διατίθεται κατά την ολοκλήρωση της θεματικής ενότητας (εφόσον το απαιτεί η φύση της θεματικής ενότητας) και αφορά το σύνολο της διδακτέας ύλης.

Παράλληλα, παρέχεται **πλήρης εκπαιδευτική υποστήριξη** δεδομένου ότι ο εκπαιδευόμενος μπορεί να απευθύνεται ηλεκτρονικά (για το διάστημα που διαρκεί το εκάστοτε μάθημα) στον ορισμένο εκπαιδευτή του, μέσω ενσωματωμένου στην πλατφόρμα ηλεκτρονικού συστήματος επικοινωνίας, για την άμεση επίλυση αποριών σχετιζόμενων με τις θεματικές ενότητες και τις ασκήσεις αξιολόγησης ή την τελική εργασία.

6. ΤΡΟΠΟΣ ΕΞΕΤΑΣΗΣ ΚΑΙ ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗΣ

Σε κάθε διδακτική ενότητα ο εκπαιδευόμενος θα πρέπει να επιλύει και να υποβάλλει ηλεκτρονικά το αντίστοιχο τεστ, τηρώντας το χρονοδιάγραμμα που έχει δοθεί από τον εκπαιδευτή του. Η κλίμακα βαθμολογίας κυμαίνεται από 0 έως 100%. Συνολικά, η βαθμολογία κάθε θεματικής ενότητας προκύπτει κατά το 60% από τις ασκήσεις αξιολόγησης και κατά το υπόλοιπο 40% από την τελική εργασία, η οποία εκπονείται στο τέλος του συγκεκριμένου μαθήματος και εφόσον το απαιτεί η φύση αυτού.

Η χορήγηση του **Πιστοποιητικού Επιμόρφωσης** πραγματοποιείται, όταν ο εκπαιδευόμενος λάβει σε όλα τα μαθήματα βαθμό μεγαλύτερο ή ίσο του 50%. Σε περίπτωση που η συνολική βαθμολογία ενός ή περισσότερων μαθημάτων δεν ξεπερνά το 50%, ο εκπαιδευόμενος έχει τη δυνατότητα επανεξέτασης των μαθημάτων αυτών μετά την ολοκλήρωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας του προγράμματος. Η βαθμολογία που θα συγκεντρώσει κατά τη διαδικασία επανεξέτασής του είναι και η οριστική για τα εν λόγω μαθήματα, με την προϋπόθεση ότι ξεπερνά εκείνη που συγκεντρώσε κατά την κανονική διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Σε διαφορετική περίπτωση διατηρείται η αρχική βαθμολογία.

7. ΛΟΙΠΕΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΟΜΕΝΩΝ - ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΧΟΡΗΓΗΣΗΣ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΟΥ

Πέρα από την **επιτυχή ολοκλήρωση** του προγράμματος για τη χορήγηση του Πιστοποιητικού απαιτούνται τα εξής:

► Συμμετοχή του εκπαιδευόμενου στη διαδικασία Δειγματοληπτικού Ελέγχου Ταυτοποίησης

Η διαδικασία Δειγματοληπτικού Ελέγχου Ταυτοποίησης Εκπαιδευόμενου στοχεύει στη διασφάλιση της ποιότητας των παρεχομένων εκπαιδευτικών υπηρεσιών. Συγκεκριμένα, εξουσιοδοτημένο στέλεχος του Κέντρου Επιμόρφωσης και Δια Βίου Μάθησης του ΕΚΠΑ, επικοινωνεί τηλεφωνικά με ένα τυχαίο δείγμα εκπαιδευόμενων, προκειμένου να διαπιστωθεί εάν συμμετείχαν στις εκπαιδευτικές διαδικασίες του προγράμματος, εάν αντιμετώπισαν προβλήματα σε σχέση με το εκπαιδευτικό υλικό, την επικοινωνία με τον ορισμένο εκπαιδευτή τους, καθώς και με τη γενικότερη μαθησιακή διαδικασία. Η τηλεφωνική επικοινωνία διεξάγεται με την ολοκλήρωση του εκάστοτε προγράμματος, ενώ η μέση χρονική διάρκειά της συγκεκριμένης διαδικασίας είναι περίπου 2-3 λεπτά.

Σε περίπτωση μη συμμετοχής του εκπαιδευόμενου στη διαδικασία Δειγματοληπτικού Ελέγχου Ταυτοποίησης, εφόσον κληθεί, ή μη ταυτοποίησής του κατά τη διεξαγωγή της, δεν χορηγείται το πιστοποιητικό σπουδών, ακόμα και αν έχει ολοκληρώσει επιτυχώς την εξ αποστάσεως εκπαιδευτική διαδικασία.

► Συμμετοχή του εκπαιδευόμενου στη διαδικασία Δειγματοληπτικού Ελέγχου Εγγράφων

Ο δειγματοληπτικός έλεγχος εγγράφων διασφαλίζει την εγκυρότητα των στοιχείων που έχει δηλώσει ο εκπαιδευόμενος στην αίτηση συμμετοχής του στο Πρόγραμμα και βάσει των οποίων έχει αξιολογηθεί και εγκριθεί η αίτηση συμμετοχής του σε αυτό.

Κατά τη διάρκεια ή μετά το πέρας του προγράμματος, πραγματοποιείται δειγματοληπτικός έλεγχος εγγράφων από τη Γραμματεία. Ο εκπαιδευόμενος θα πρέπει να είναι σε θέση να προσκομίσει τα απαραίτητα δικαιολογητικά τα οποία πιστοποιούν τα στοιχεία που έχει δηλώσει στην αίτηση συμμετοχής (Αντίγραφο Πτυχίου, Αντίγραφο Απολυτήριου Λυκείου, Βεβαίωση Εργασιακής Εμπειρίας, Γνώση Ξένων Γλωσσών κ.τ.λ.).

Σε περίπτωση μη συμμετοχής του εκπαιδευόμενου στη διαδικασία Δειγματοληπτικού Ελέγχου Εγγράφων, εφόσον κληθεί, ή μη ύπαρξης των δικαιολογητικών αυτών, δεν χορηγείται το πιστοποιητικό σπουδών, ακόμα και αν έχει ολοκληρώσει επιτυχώς την εξ αποστάσεως εκπαιδευτική διαδικασία.

► Αποπληρωμή του συνόλου των διδάκτρων

Ο εκπαιδευόμενος θα πρέπει να μην έχει οικονομικής φύσεως εκκρεμότητες. Σε περίπτωση που υπάρχουν τέτοιες, το πιστοποιητικό σπουδών διατηρείται στο αρχείο της Γραμματείας, μέχρι την ενημέρωση της για τη διευθέτηση της εκκρεμότητας.

Αναλυτική περιγραφή των παραπάνω υπάρχει στον Κανονισμό Σπουδών:

<https://elearningekpa.gr/regulation>

8. ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Οι συγγραφείς του εκπαιδευτικού υλικού είναι μέλη ΔΕΠ του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών ή και ειδικοί εμπειρογνώμονες με ιδιαίτερη συγγραφική καταξίωση, οι οποίοι κατέχουν πολύ βασικό ρόλο στην υλοποίηση του προγράμματος.

9. ΠΩΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΝΕΤΑΙ Η ΥΛΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Το πρόγραμμα επαγγελματικής επιμόρφωσης και κατάρτισης περιλαμβάνει **3 θεματικές ενότητες (μαθήματα)**.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

ΜΑΘΗΜΑ 1: Εισαγωγικά στοιχεία για την Κυπριακή Προϊστορία

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1: Γεωγραφικά και Γεωλογικά Στοιχεία, Κλίμα/Περιβάλλον και Ιστορία της Έρευνας

Στην παρούσα εισαγωγική ενότητα του προγράμματος επιδιώκεται η παρουσίαση των βασικών γεωγραφικών και γεωλογικών χαρακτηριστικών της Κύπρου. Επίσης, αναφέρονται οι κλιματικές και περιβαλλοντικές συνθήκες που επικρατούν σήμερα στο νησί με ειδική μνεία στο παλαιοπεριβάλλον, τη χλωρίδα και την πανίδα του. Τέλος, γίνεται μια συνοπτική αναφορά σε ορισμένες εξέχουσες προσωπικότητες που έδρασαν ανασκαφικά στο νησί και στους σημαντικότερους σταθμούς στην Ιστορία της αρχαιολογικής έρευνας στην Κύπρο από τις απαρχές της κατά τον 19ο αιώνα μ.Χ. έως και τις μέρες μας.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 2: Χρονολόγηση και Διάφορα Σχήματα Περιοδοποίησης της Κυπριακής Προϊστορίας

Στην παρούσα ενότητα περιγράφονται οι έννοιες και οι πρακτικές της σχετικής και απόλυτης χρονολόγησης στην αρχαιολογική επιστήμη, με ειδική μνεία στην Κυπριακή Αρχαιολογία και τα προβλήματα που παρουσιάζει η περίπτωση της. Αναλύονται, επίσης, οι επικρατέστερες θεωρίες έναρξης και λήξης των επιμέρους προϊστορικών φάσεων καθώς και τα παραδοσιακά και νεότερα σχήματα περιοδολόγησης του συνόλου της Προϊστορίας της νήσου.

ΜΑΘΗΜΑ 2: Επιταλαιολιθική και Πρώιμη Ακεραμική Νεολιθική Κύπρος (περ. 11.000 - 7.000 π.Χ.)

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1: Θεωρίες Αποικισμού, Τροφосуλλεκτικές Ομάδες και οι Πρώτες Εγκαταστάσεις Αγροκτηνοτρόφων

Η παρούσα ενότητα αφορά στις εναρκτήριες φάσεις της Κυπριακής Προϊστορίας πριν και μετά τη μετάβαση από το Πλειστόκαινο στο Ολόκαινο. Αρχικά παρουσιάζονται τα λιγοστά δεδομένα για τα πιθανά Παλαιολιθικά κατάλοιπα και η Επιταλαιολιθική φάση του Ακρωτηρίου. Στη συνέχεια, αναφέρονται τα υπάρχοντα στοιχεία για την έναρξη της Νεολιθικής περιόδου. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στις θεωρίες αποικισμού του νησιού, στις διάφορες απόψεις σχετικά με τη δράση τροφосуλλεκτικών και τροφοπαραγωγικών πληθυσμιακών ομάδων και στην εμφάνιση της αγροκτηνοτροφίας.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 2: Τοπογραφία - Αρχιτεκτονική, Οικονομία και Τέχνη της Επιταλαιολιθικής και Πρώιμης Νεολιθικής Κύπρου

Στην προηγούμενη ενότητα, παρουσιάστηκαν τα βασικά εισαγωγικά στοιχεία καθώς και τα επίμαχα ζητήματα της Επιταλαιολιθικής και των εναρκτήριων φάσεων της Νεολιθικής περιόδου. Στην παρούσα ενότητα, η οποία αποτελεί συνέχεια της προηγούμενης, αναλύονται ορισμένα από τα διαθέσιμα δεδομένα που αφορούν στην τοπογραφία της Κύπρου σε αυτές τις περιόδους και στα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα κάθε φάσης. Επιπλέον, περιγράφονται οι οικονομικές πρακτικές των τροφосуλλεκτικών και τροφοπαραγωγικών ομάδων του νησιού και τα λιγοστά στοιχεία που αφορούν σε διάφορες μορφές τέχνης, ιδεολογίας και κόσμησης.

ΜΑΘΗΜΑ 3: Ύστερη Ακεραμική Νεολιθική Κύπρος. Ο «Πολιτισμός της Χοιροκοιτίας» (περ. 7.000 - 5.500/5.200 π.Χ.)

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1: Τοπογραφία και Αρχιτεκτονική της Ύστερης Ακεραμικής Νεολιθικής περιόδου: το Παράδειγμα της Χοιροκοιτίας

Μετά την ολοκλήρωση της εξέτασης της Πρώιμης Νεολιθικής στην Κύπρο, στην παρούσα Διδακτική Ενότητα παρουσιάζονται κάποια στοιχεία από την τελευταία φάση της Ακεραμικής περιόδου, δηλαδή την Ύστερη Ακεραμική Νεολιθική. Πιο συγκεκριμένα, αρχικά επιχειρείται μία σύντομη αναφορά στις ανεσκαμμένες θέσεις της περιόδου και την τοπογραφία του νησιού, και έπειτα εξετάζονται οι αρχιτεκτονικές παραδόσεις, οι τεχνικές δόμησης και τα άλλα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην πλέον γνωστή και καλύτερα ανεσκαμμένη θέση, τη Χοιροκοιτία Βουνί.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 2: Οικονομία, Κοινωνία και Υλικός Πολιτισμός

Στην παρούσα διδακτική ενότητα συνεχίζεται η παρουσίαση της Ύστερης Ακεραμικής Νεολιθικής περιόδου με την ανάλυση αρχαιολογικών δεδομένων που αφορούν στην οικονομία και στα ευρεθέντα κατάλοιπα του υλικού πολιτισμού. Η ενότητα ολοκληρώνεται με μια αναφορά στην εικόνα που σχηματίζεται για την κοινωνική και πολιτική οργάνωση καθώς και στις άμεσες και έμμεσες επαφές και σχέσεις με πολιτισμούς εκτός των στενών ορίων της νήσου.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 3: Τέχνη, Ταφικές Πρακτικές και οι Πιθανές Θρησκευτικές/ Ιδεολογικές Προεκτάσεις τους

Στην παρούσα διδακτική ενότητα συνεχίζεται και ολοκληρώνεται η συνοπτική ανάλυση της Ύστερης Ακεραμικής Νεολιθικής περιόδου. Πιο συγκεκριμένα παρουσιάζονται τα διαθέσιμα στοιχεία από διάφορα είδη τέχνης και από τις ταφικές πρακτικές των κοινοτήτων του «Πολιτισμού της Χοιροκοιτίας». Η ενότητα ολοκληρώνεται με μια σύντομη αναφορά στις ιδεολογικές και θρησκευτικές προεκτάσεις των παραπάνω δεδομένων αλλά και στα στοιχεία ατομικής και συλλογικής ταυτότητας.

ΜΑΘΗΜΑ 4: Κεραμική Νεολιθική Κύπρος. Ο «Πολιτισμός της Σωτήρας» (περ. 5.200/5.000 - 3.900/3.800 π.Χ.)

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1: Τοπογραφία, Οικιστική/Ταφική Αρχιτεκτονική και Οργάνωση Χώρου στην Κύπρο κατά την 5η Χιλιετία π.Χ

Με την παρούσα διδακτική ενότητα εισερχόμαστε στην τελευταία φάση της Νεολιθικής εποχής, την Κεραμική Νεολιθική περίοδο. Η εξέτασή της περιλαμβάνει αρχικά την αναφορά στην τοπογραφία της περιόδου, ενώ παράλληλα γίνεται λόγος και στο ιστορικό της έρευνας και ανασκαφής των σημαντικότερων αρχαιολογικών θέσεων. Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα διαθέσιμα στοιχεία για την οικιστική και ταφική αρχιτεκτονική. Η ενότητα περιλαμβάνει και μια σύντομη αναφορά στην οργάνωση του οικισμένου χώρου με έμφαση στην έννοια του νοικοκυριού.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 2: Οικονομία, Τέχνη και Υλικός Πολιτισμός της Κεραμικής Νεολιθικής Περιόδου

Στην παρούσα διδακτική ενότητα ολοκληρώνεται η παρουσίαση του «Πολιτισμού της Σωτήρας» και μαζί με αυτόν και η εξέταση της Νεολιθικής Εποχής στην Κύπρο. Η συγκεκριμένη ενότητα περιλαμβάνει τη συνοπτική ανάλυση της οικονομικής δραστηριότητας κατά την 5η χιλιετία π.Χ. Παρουσιάζονται, επίσης, διάφορα δεδομένα που αφορούν στον υλικό πολιτισμό, στην τέχνη και τη θρησκεία/ιδεολογία της Ύστερης ή Κεραμικής Νεολιθικής περιόδου.

ΜΑΘΗΜΑ 5: Χαλκολιθική Κύπρος και ο «Πολιτισμός της Ερήμης» (περ. 3.900/3.800 - 2.400/2.300 π.Χ.)

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1: Η Μετάβαση στην Πρώιμη Χαλκολιθική Περίοδο: Επιστροφή στις Απλές Κοινωνικές Δομές

Με την παρούσα διδακτική ενότητα εισερχόμαστε σε μία νέα φάση της Εποχής του Λίθου στο νησί της Κύπρου. Πρόκειται για τη Χαλκολιθική περίοδο η οποία διαρκεί περίπου 1500 χρόνια. Η ενότητα περιλαμβάνει τη συνοπτική ανάλυση της εναρκτήριας φάσης της, δηλαδή της Πρώιμης Χαλκολιθικής. Πιο συγκεκριμένα, παρουσιάζονται στοιχεία για τη μετάβαση στη νέα περίοδο, για τα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα, για την κοινωνία-οικονομία καθώς και για τον υλικό πολιτισμό. Τα στοιχεία αυτά μαρτυρούν τη σαφή επιστροφή σε πιο απλές κοινωνικές δομές.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 2: Ο «Πολιτισμός της Ερήμης». Τοπογραφία - Οικιστική Αρχιτεκτονική της Μέσης και Ύστερης Χαλκολιθικής Περιόδου. Η περίπτωση της θέσης Λέμπα Λάκκους

Στην παρούσα διδακτική ενότητα παρουσιάζονται τα αρχαιολογικά δεδομένα από την ακμή του «Πολιτισμού της Ερήμης», ο οποίος συμπίπτει με τη Μέση και Ύστερη Χαλκολιθική φάση στην Κύπρο. Πιο συγκεκριμένα, η ενότητα περιλαμβάνει την ανάλυση της τοπογραφίας του νησιού και των αρχιτεκτονικών δεδομένων που προέκυψαν από τις ανασκαφικές εργασίες σε θέσεις της συγκεκριμένης φάσης. Η ενότητα κλείνει με μια συνοπτική παρουσίαση της θέσης Λέμπας Λάκκους της Επαρχίας Πάφου, όπου αποκαλύφθηκε ένας από τους σημαντικότερους οικισμούς της Χαλκολιθικής περιόδου.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 3: Οικονομία, Ταυτότητα και Τέχνη στη Χαλκολιθική Περίοδο. Υλικός Πολιτισμός και Κοινωνικο - Πολιτική Οργάνωση

Στην παρούσα διδακτική ενότητα πραγματοποιείται η ανάλυση των αρχαιολογικών δεδομένων που αφορούν στην οικονομία, κοινωνία και κοινωνικο-πολιτική οργάνωση της περιόδου του «Πολιτισμού της Ερήμης». Η εξέταση αυτή περιλαμβάνει αναφορές και στην ταυτότητα, τον υλικό πολιτισμό και ορισμένες μορφές τέχνης που αναπτύχθηκαν κατά τη Μέση και Ύστερη Χαλκολιθική φάση στο νησί της Κύπρου. Το γενικό συμπέρασμα είναι ότι η Κύπρος διατηρεί την πολιτισμική της αυτονομία και τον παραδοσιακό τρόπο ζωής τουλάχιστον μέχρι τα μέσα της 3ης χιλιετίας π.Χ., όταν παρατηρούνται σημαντικές διαφοροποιήσεις που προοιωνίζουν τη μετάβαση στην Εποχή του Χαλκού.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 4: Ταφική Αρχιτεκτονική και Ταφικά Έθιμα. Ενδείξεις Θρησκευτικής Ιδεολογίας και Τελετουργικές Πρακτικές

Στην παρούσα διδακτική ενότητα πραγματοποιείται μία περιληπτική παρουσίαση δύο σημαντικών πτυχών της κοινωνικής πραγματικότητας της Μέσης και Ύστερης Χαλκολιθικής περιόδου. Πρόκειται για τα ταφικά έθιμα των συγκεκριμένων φάσεων και για τις υπάρχουσες ενδείξεις για τη θρησκεία. Η σαφής σύνδεση των θρησκευτικών και ταφικών δεδομένων με την ιδεολογία της εξεταζόμενης περιόδου, καθιστά απαραίτητη τη μελέτη τους για την κατανόηση τόσο του τρόπου ζωής των κατοίκων της περιόδου όσο και των αλλαγών που υφίσταται η Χαλκολιθική κοινωνία πριν και κατά την είσοδο στην Εποχή του Χαλκού.

ΜΑΘΗΜΑ 6: Η Πρώιμη και Μέση Χαλκοκρατία στην Κύπρο (περ. 2.400/2.300 - 1.650/1.600 π.Χ.)

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1: Ο «Πολιτισμός της Φιλιάς» και η Τοπογραφία - Οικιστική Αρχιτεκτονική της Πρώιμης Χαλκοκρατίας

Με την παρούσα εναρκτήρια διδακτική ενότητα της Εποχής του Χαλκού, πραγματοποιείται μία συνοπτική παρουσίαση του νεοεμφανιζόμενου πολιτισμικού φαινομένου της Φιλιάς στο νησί της Κύπρου. Σκοπός είναι η συζήτηση των κυρίαρχων απόψεων για τη μετάβαση από τη Χαλκολιθική στην Πρώιμη Χαλκοκρατία και η γνωριμία με τα σημαντικότερα στοιχεία της εναρκτήριας φάσης. Παράλληλα, γίνεται αναφορά στην τοπογραφία του νησιού κατά τη νέα περίοδο, καθώς και στο ιστορικό ανασκαφής των κυριώτερων αρχαιολογικών θέσεων. Η ενότητα κλείνει με τα βασικά χαρακτηριστικά της οικιστικής αρχιτεκτονικής της Πρωτοκυπριακής περιόδου.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 2: Τοπογραφία και Οικιστική Αρχιτεκτονική της Κύπρου κατά τη Μέση Χαλκοκρατία. Το Παράδειγμα της Θέσης Αλάμπρα Μούττες

Στην παρούσα διδακτική ενότητα συνεχίζεται η εξέταση της Εποχής του Χαλκού στο νησί της Κύπρου, με τη συνοπτική παρουσίαση αρχαιολογικών δεδομένων της Μέσης Χαλκοκρατίας. Σκοπός είναι η κατανόηση της πολιτισμικής συνέχειας μέσω των αρχιτεκτονικών καταλοίπων, καθώς και η παρουσίαση των λιγοστών αλλαγών που συντελούνται συγκριτικά με την προηγούμενη περίοδο και πριν από τις ραγδαίες εξελίξεις που συνοδεύουν τη μετάβαση στην Ύστερη Χαλκοκρατία. Για το λόγο αυτό γίνεται αναφορά στον τοπογραφικό χάρτη του νησιού, στο ιστορικό ανασκαφής των κυριώτερων θέσεων και στην οικιστική αρχιτεκτονική. Η ενότητα κλείνει με μια πιο λεπτομερή εξέταση της πλέον χαρακτηριστικής θέσης της περιόδου, δηλαδή της Αλάμπρας Μούττες.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 3: Οικονομία, Σχέσεις, Κοινωνική και Πολιτική Οργάνωση

Μετά την εξέταση της τοπογραφίας και οικιστικής αρχιτεκτονικής της Πρώιμης και Μέσης Χαλκοκρατίας, στην παρούσα διδακτική ενότητα παρουσιάζονται τα ζητήματα της κοινωνικο-10

οικονομικής και πολιτικής οργάνωσης. Σκοπός είναι η κατανόηση των βαθύτατων αλλαγών συγκριτικά με την Εποχή του Λίθου και της κοινωνικής μεταμόρφωσης που υπέστησαν οι κοινότητες του νησιού μετά την είσοδο στην Εποχή του Χαλκού, καθώς και η διερεύνηση των αιτιών και των αποτελεσμάτων αυτών των εξελίξεων. Για το λόγο αυτό αναλύεται συνοπτικά η οικονομία της Πρωτοκυπριακής-Μεσοκυπριακής περιόδου και αναφέρονται τα διαθέσιμα στοιχεία για την κοινωνική και πολιτική οργάνωση των κοινοτήτων του νησιού.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 4: Τέχνη και Υλικός Πολιτισμός

Η εξέταση της Πρωτοκυπριακής και Μεσοκυπριακής περιόδου στην Κύπρο συνεχίζεται με την παρούσα διδακτική ενότητα, στην οποία παρουσιάζονται δείγματα του υλικού πολιτισμού και της τέχνης. Στα υλικά κατάλοιπα των παραπάνω κατηγοριών περιλαμβάνεται η κεραμική, η ειδωλοπλαστική, η εργαλειοτεχνία, η κοσμηματοτεχνία και άλλα. Απώτερος σκοπός της ανάλυσης αντικειμένων που χρησιμοποιούνταν σε καθημερινές ή και συμβολικές πρακτικές των νοικοκυριών της περιόδου, είναι η παροχή μιας σαφέστερης εικόνας του τρόπου ζωής και της κοσμοθεωρίας των κοινοτήτων της Κύπρου μεταξύ των μέσων της 3ης και των μέσων της 2ης χιλιετίας π.Χ.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 5: Ταφική Αρχιτεκτονική και Ταφικά Έθιμα. Το Παράδειγμα της Νεκρόπολης Μπέλαπαϊς Βουνοί

Η εξέταση της Προϊστορικής φάσης της Εποχής του Χαλκού (“Prehistoric Bronze Age”) ολοκληρώνεται με την παρούσα ενότητα, στην οποία παρουσιάζονται τα ταφικά δεδομένα της Πρωτοκυπριακής και Μεσοκυπριακής περιόδου στην Κύπρο. Η σφαιρική εξέταση των δεδομένων αυτών περιλαμβάνει την ταφική τοπογραφία και αρχιτεκτονική, καθώς και όλα τα στοιχεία του τυπικού των ενταφιασμών (έθιμα, ταφικές προσφορές και άλλα). Στόχος είναι η παροχή μιας κατά το δυνατόν πλήρους εικόνας των ταφικών πρακτικών, ώστε να κατανοηθεί η σημασία και η θέση τους στα κοινωνικά δρώμενα της περιόδου μεταξύ των μέσων της 3ης και των μέσων της 2ης χιλιετίας π.Χ.

ΜΑΘΗΜΑ 7: Η Ύστερη Εποχή του Χαλκού στην Κύπρο (περ. 1.650/1.600 - 1.100/1.050 π.Χ.)

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1: Οικιστική Αρχιτεκτονική και Σημάδια Αστικοποίησης. Το Παράδειγμα της Έγκωμης

Η παρούσα ενότητα αποτελεί την πρώτη στη σειρά εξέτασης της ύστατης και πλέον μακρόχρονης φάσης της Εποχής του Χαλκού, δηλαδή της Ύστεροκυπριακής. Περιλαμβάνει ορισμένα εισαγωγικά στοιχεία για την περίοδο αυτή και για την διαμορφούμενη τοπογραφία του νησιού, καθώς και μια πιο αναλυτική εξέταση της οικιστικής αρχιτεκτονικής με αναφορά στις κυριώτερες ανεσκαμμένες

θέσεις. Στόχος είναι η παροχή μιας κατά το δυνατόν πλήρους εικόνας των πρακτικών δόμησης και οργάνωσης του αρχιτεκτονικού χώρου μέσω των σημαντικότερων σωζόμενων κτισμάτων και ακόμη η παρακολούθηση της πορείας προς τη δημιουργία ιεραρχίας οικισμών και την ανάπτυξη πρωτοαστικών χαρακτηριστικών.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 2: Οικονομία και Εμπόριο κατά την Υστεροκυπριακή Περίοδο. Το Νησί του Χαλκού

Στην παρούσα διδακτική ενότητα αναλύεται η οικονομική δραστηριότητα των κοινωνικών ομάδων της Κύπρου κατά την Ύστερη Χαλκοκρατία. Αναφέρονται στοιχεία για την οργάνωση της παραγωγής, την βιοτεχνική δραστηριότητα και την ανάπτυξη εμπορικών επαφών με πολιτισμούς της Συροπαλαιστίνης, της Ανατολίας, του Αιγαίου, της Αιγύπτου και άλλων περιοχών. Όπως θα φανεί, τα κοιτάσματα χαλκού που διαθέτει το νησί, το κατέστησαν από νωρίς γνωστό σε γειτονικούς πληθυσμούς. Η εκμετάλλευση και διακίνηση του πολύτιμου μεταλλεύματος όχι μόνο αποτέλεσε κινητήρια δύναμη της συμμετοχής σε διεθνή ανταλλακτικά δίκτυα αλλά καθόρισε σε μεγάλο βαθμό και ολόκληρο το οικονομικό και κοινωνικο-πολιτικό σύστημα του νησιού.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 3: Υλικός Πολιτισμός και Τέχνη της Υστεροκυπριακής Περιόδου

Στην παρούσα διδακτική ενότητα αναλύονται συνοπτικά οι κατηγορίες του υλικού πολιτισμού και της τέχνης των κοινωνικών ομάδων της Κύπρου κατά την Ύστερη Χαλκοκρατία. Αναφέρονται διάφορα δεδομένα για την κεραμική, εντόπια και εισηγμένη, για την εργαλειοτεχνία της περιόδου καθώς και για μια ποικιλία δραστηριοτήτων που αφορούν στην παραγωγή αντικειμένων τέχνης. Έκδηλες, κατά την εξεταζόμενη περίοδο, είναι οι επιρροές κυρίως από το Αιγαίο αλλά και τη Συροπαλαιστινιακή ακτή και την Αίγυπτο, περιοχές με τις οποίες είχαν αναπτυχθεί στενές εμπορικές σχέσεις. Έχοντας αφομοιώσει πλείστα στοιχεία, οι τεχνίτες του νησιού κατάφεραν να δημιουργήσουν πρωτότυπα έργα τέχνης, δείγματα του υψηλού πολιτισμικού τους επιπέδου.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 4: Θρησκεία και Ιδεολογία. Η Σύνδεση με την Παραγωγή και το Εμπόριο του Χαλκού

Η παρούσα διδακτική ενότητα περιλαμβάνει μία σύντομη παρουσίαση των αρχαιολογικών δεδομένων που αφορούν στη θρησκεία και την ιδεολογία της Υστεροκυπριακής περιόδου. Οι θρησκευτικές πεποιθήσεις της εξεταζόμενης περιόδου στο νησί της Κύπρου είναι άμεσα συνυφασμένες με την ευρύτερη οικονομική και κοινωνικο-πολιτική κατάσταση. Από τη μια διαφαίνεται η επιβίωση διαφόρων παραδοσιακών λατρειών και τελετουργιών. Από την άλλη, όμως, η ανάπτυξη οργανωμένων ιερών χώρων και η γενικότερη ιδεολογία της περιόδου αποτυπώνουν τις

έντονες επαφές με γειτονικούς πολιτισμούς, καθώς και την απόπειρα των ομάδων εξουσίας να εντάξουν τις θρησκευτικές πεποιθήσεις σε ένα πολύπλοκο σύστημα ελέγχου της οικονομικής δραστηριότητας των κατοίκων του νησιού.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 5: Ταφική Αρχιτεκτονική και Ταφικές Πρακτικές

Στην παρούσα διδακτική ενότητα επιχειρείται η σύντομη παρουσίαση των αρχαιολογικών δεδομένων που αφορούν στις ταφικές πρακτικές των κοινωνικών ομάδων της Κύπρου κατά την Ύστερη Χαλκοκρατία. Κατά τη μακρά φάση των έξι περίπου αιώνων που απαρτίζουν την Υστεροκυπριακή περίοδο παρατηρείται η επιβίωση πολλών παραδοσιακών πρακτικών, ιδιαίτερα στις κατηγορίες της ταφικής αρχιτεκτονικής και των ταφικών εθίμων. Παράλληλα, η κατά περιόδους εισροή νεωτεριστικών στοιχείων αφενός αποτυπώνει τις ευρύτερες αλλαγές σε κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο και αφετέρου τις εξελίξεις που σημειώνονται στο νησί πριν και κυρίως μετά από την κρίσιμη φάση μεταξύ της ΥΚ ΙΙΓ-ΥΚ ΙΙΙΑ περιόδου.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 6: Το Τέλος της Εποχής του Χαλκού στην Κύπρο. Θεωρίες Αποικισμού και η Μετάβαση στην Εποχή του Σιδήρου

Στην τελευταία διδακτική ενότητα του παρόντος προγράμματος εξέτασης της Κυπριακής Προϊστορίας, επιχειρείται η σύντομη παρουσίαση των αρχαιολογικών δεδομένων και των γεγονότων που διαδραματίστηκαν κατά τις ύστατες φάσεις της Ύστερης Χαλκοκρατίας. Μετά την πάροδο των «χρόνων της κρίσης» μεταξύ της ΥΚ ΙΙΓ-ΙΙΙΑ φάσης, ο 12ος και 11ος αιώνας π.Χ. αποτελούν για το νησί περιόδους σημαντικών ανακατατάξεων σε όλους τους τομείς του πολιτισμικού φαινομένου. Η διαφαινόμενη είσοδος μεγάλου αριθμού μεταναστών από τον Ελλαδικό χώρο σφραγίζει την οριστική στροφή της Κύπρου προς το Αιγαίο και διαμορφώνει μία νέα ταυτότητα, η οποία, εν πολλοίς, διατηρήθηκε στο νησί τουλάχιστον μέχρι και την Ελληνιστική περίοδο.